BOFIT-blogi

EU:n voimaan tulossa olevat pakotteet voivat leikata ison loven Venäjän öljytuloihin

Venäjän talous | 23.11.2022 | Heli Simola

KIRJOITTAJA

Heli Simola
Neuvonantaja

Venäjän öljyn viennin määrä on supistunut vain vähän Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Venäjä on löytänyt uusia markkinoita Intiasta, Kiinasta ja Turkista.

Venäjän öljyn viennin määrä on supistunut vain vähän Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Kansainvälisen energiajärjestö IEA:n arvion mukaan Venäjän raakaöljyn ja öljytuotteiden vientimäärä oli lokakuussa vain 4 % pienempi kuin ennen sodan alkamista. Vienti Euroopan unioninmaihin on supistunut jonkin verran, mutta uusia markkinoita on löytynyt Intiasta, Kiinasta ja Turkista. Venäjän öljyn viennistä saamia tuloja on paisuttanut myös öljyn korkea hinta, vaikka Venäjä onkin joutunut myymään öljyään alennuksella muihin öljylaatuihin verrattuna.

EU-maiden tuontikielto venäläiselle raakaöljylle on tulossa voimaan 5.12.2022 ja öljytuotteille 5.2.2023. Tuontikielto kattaa Venäjältä EU-maihin meritse tuotavan öljyn. Öljytuotteet tuodaan Venäjältä EU:hun käytännössä meritse, mutta raakaöljyä tuodaan merikuljetusten lisäksi Druzhba-putkea pitkin. Suurimmat venäläisen putkiöljyn ostajat Saksa ja Puola ovat ilmoittaneet lopettavansa joulukuussa myös putkiöljyn tuonnin, vaikka pakotteet eivät siihen velvoitakaan.

Venäjä on siis joulukuussa menettämässä lähes neljänneksen raakaöljyn vientimarkkinoistaan (Kuvio 1). Venäjän täytyy löytää uusia ostajia noin 1,1 mbd:lle (milj. tynnyriä päivässä) raakaöljyä. Tämä on suunnilleen sama määrä, jolla Venäjän yhteenlaskettu vienti Kiinaan, Intiaan ja Turkkiin on lisääntynyt sodan alkamisen jälkeen. Venäjän ei välttämättä ole helppoa lisätä vientiään näihin maihin enää jatkossa yhtä paljon. Venäjä on jo suurin tuontiöljyn lähde kaikissa näissä maissa, ja niiden tuonnin kasvu Venäjältä on tasaantunut viime kuukausina. Muita merkittäviä vaihtoehtoisia markkinoita Venäjä ei ole öljylleen ainakaan toistaiseksi löytänyt.

Kuvio 1.

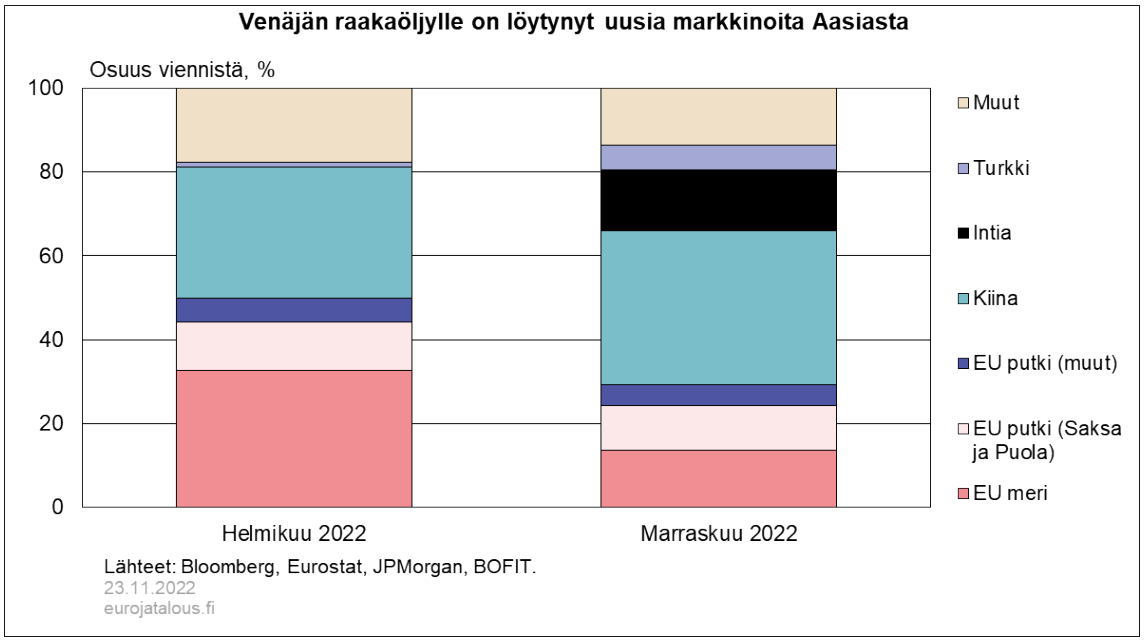

Samaan aikaan EU:n tuontikieltojen kanssa on tulossa voimaan G7-maiden sopima hintakattomekanismi venäläiselle öljylle. EU ja Iso-Britannia sallivat laivaus-, rahoitus- ja vakuutuspalvelujen tarjoamisen venäläisen öljyn kuljetuksille vain, jos öljystä maksettu hinta ei ole ylittänyt hintakattoa. Alun perin EU:n oli määrä kieltää rahoitus- ja vakuutuspalvelujen tarjoaminen kokonaan, mutta Yhdysvallat ajoi vaihtoehtoista hintakattomekanismia. Täyskiellon pelättiin johtavan liian jyrkkään pudotukseen öljyn tarjonnassa maailmanmarkkinoilla ja samalla öljyn hinnan voimakkaaseen nousuun. Hintakattomekanismin avulla on tarkoitus päästää venäläinen öljy maailmanmarkkinoille, mutta rajoittaa Venäjän siitä saamia vientituloja.

Hintakattomekanismista on toistaiseksi julkaistu vain vähän yksityiskohtia, eikä varsinaista hintakattoa ole vielä määritelty. Mediatietojen mukaan hintakatto on kiinteä ja keskustelussa on ollut noin 60 dollarin tynnyrihinta. Tänä vuonna Urals-öljyn keskihinta on ollut noin 80 dollaria. Hintakattoa ei aiota soveltaa venäläisen öljyn jälleenvientiin eikä venäläisestä raakaöljystä kolmansissa maissa valmistettuihin öljyjalosteisiin. Tarkempien yksityiskohtien puuttuessa suunnitelma on herättänyt epätietoisuutta niin markkinatoimijoiden kuin taloustieteilijöidenkin keskuudessa – hintakaton käytännön toimeenpano sekä sen vaikutukset ovat vielä epävarmoja. Useimmissa arvioissa Venäjän vientitulojen odotetaan vähenevän, mutta pudotuksen suuruudesta ei juuri ole vielä arvioita.

Venäjä on ilmoittanut, että se ei aio noudattaa hintakattoa eikä myy öljyä järjestelmään sitoutuviin maihin. Useimmat maat eivät ole hintakattoon sitoutuneet, ja esimerkiksi Intia on ilmoittanut aikovansa jatkaa venäläisen öljyn ostamista. Jos Venäjä haluaa myydä öljynsä

hintakattojärjestelmän ulkopuolella, sen täytyy löytää riittävästi kuljetuskapasiteettia, joka saa rahoitus- ja vakuutuspalvelunsa muualta kuin Euroopasta. Se ei ole helppoa, sillä eurooppalaiset toimijat hallitsevat markkinaa. Eurooppalaisten laivojen arvioidaan vastanneen pääosin myös venäläisen öljyn vientikuljetuksista vielä tänä syksynäkin. Venäjän suurin laivayhtiö Sovkomflot joutui länsimaiden pakotteiden alaiseksi Venäjän hyökättyä Ukrainaan.

Monien analyytikkoarvioiden mukaan venäläisomistuksessa (ja vakuutuksessa) olevilla tankkereilla voitaisiin hintakattomekanismin tultua voimaan kuljettaa osa Venäjän raakaöljyn viennistä, mutta ei kaikkea. Venäläislaivat riittäisivät kattamaan noin kolmanneksen koko viennistä. Jos Venäjä saa käyttöönsä myös romutukseen menossa olevat tankkerit ja ns. harmaan tankkerikaluston (kuljettaa esim. iranilaista ja venezuelalaista öljyä), nämä voisivat yhdessä kattaa noin puolet viennistä. Toisen puoliskon kuljetukseen tarvittaisiin esimerkiksi kiinalaisia ja intialaisia laivoja. Sen kattamiseksi tarvittaisiin JPMorganin arvion mukaan Intian koko raakaöljyn kuljetuskapasiteetti ja noin kolmannes Kiinan kapasiteetista.

Myöhemmin helmikuussa on tulossa voimaan EU:n tuontikielto venäläisille öljytuotteille. Venäjän öljytuotteiden vienti EU-maihin on supistunut sodan alkamisen jälkeen, mutta syksyllä EU:n osuus viennistä on ollut yhä noin kolmannes. IEA:n arvion mukaan Venäjä vei öljytuotteita EU-maihin lokakuussa noin 1 mbd, joten tälle määrälle täytyy löytää uusia ostajia viimeistään helmikuussa. Kiina, Intia ja Turkki eivät juuri ole lisänneet öljytuotteiden tuontia Venäjältä. Niillä on paljon omaa jalostuskapasiteettia, joten ne ovat kiinnostuneempia raakaöljystä. Venäjä on kuitenkin lisännyt öljytuotteiden vientiä esim. Singaporeen, joka on raaka-aineiden välityskaupan keskus Aasiassa.

Myös venäläisille öljytuotteille on helmikuussa määrä asettaa vastaava hintakatto kuin raakaöljylle. Sen yksityiskohdista on toistaiseksi vielä vähemmän selvyyttä kuin raakaöljyn osalta. Hintakaton kiertämiseksi tarvittavan kuljetuskapasiteetin löytämisen arvioidaan kuitenkin olevan Venäjälle vielä huomattavasti vaikeampaa öljytuotteiden kuin raakaöljyn osalta. Venäjän oma kuljetuskapasiteetti on hyvin pieni. Vaikka Venäjä saisi käyttöönsä kaiken kapasiteetin edellä mainituista lähteistä, arvioidaan niiden riittävän kattamaan vain 15 % Venäjän öljytuotteiden viennistä. Riittävän kuljetuskapasiteetin kokoaminen voisi siis viedä kauan.

Useimmat asiantuntijat arvioivat Venäjän pystyvän löytävän viennilleen vain osittain korvaavia vaihtoehtoja. Venäjän raakaöljyn tuotannosta yhteensä noin 70–75 % on mennyt vientiin raakaöljynä ja öljyjalosteina. Siten Venäjän öljyn tuotannon odotetaan vähenevän ensi vuonna. Venäjän hallinnon virallisessa ennusteessa öljyn tuotannon odotetaan supistuvan 5 % vuonna 2023. Ulkomaiset järjestöt[1] ovat pessimistisempiä, sillä niiden tuoreimmat tuotantoennusteet vaihtelevat −8 ja −15 prosentin välillä.

Venäjän tilastoviranomaisen Rosstatin mukaan juuri öljy- ja kaasusektori on pitänyt Venäjän

BKT:tä yllä tänä vuonna. Öljy- ja kaasusektorin tuottama BKT ei kääntynyt edes laskuun huhti-kesäkuussa (Kuvio 2). Sitä vastoin muu BKT supistui yli 5 % vuotta aiemmasta, mikä oli jopa hieman jyrkempi pudotus kuin koronakriisin aikana keväällä 2020. Heinä-syyskuulta ei yksityiskohtaisia BKT-tilastoja ole vielä julkaistu, mutta alustavien tietojen mukaan kaivannaisteollisuuden tuotanto pysyi edelleen samalla tasolla kuin vuotta aiemmin. Rosstatin mukaan öljy- ja kaasusektorin osuus Venäjän BKT:stä on tänä vuonna ollut noin 20 %. Karkeasti arvioituna noin 10 prosentin pudotus Venäjän öljy- ja kaasusektorilla[2] ensi vuonna voisi siis leikata Venäjän BKT:stä noin 2 %.

Kuvio 2.

Öljy- ja kaasusektori on kannatellut Venäjän kokonaistuotantoa

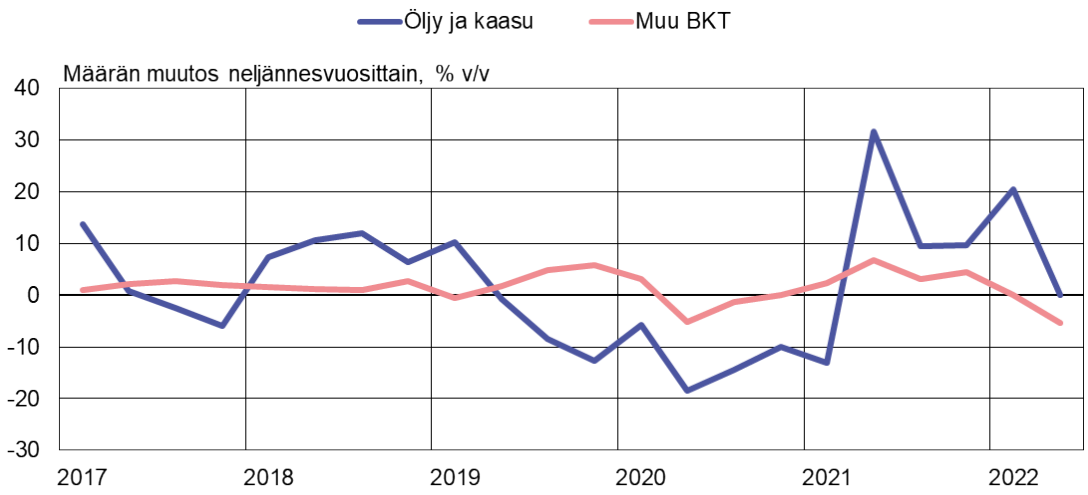

Lähteet: Rosstat, BOFIT.
23.11.2022
eurojatalous.fi

Öljyn tuotannon ja viennin supistuminen leikkaa myös Venäjän budjettituloja. Venäjän ensi vuoden budjettikehyksessä raakaöljyn tuotannon odotetaan supistuvan 5 % ja öljyn keskimääräisen hinnan olevan 70 dollaria tynnyriltä. Näillä oletuksilla federaatiobudjetin öljy- ja kaasutuloiksi arvioidaan noin 8 900 mrd. ruplaa (150 mrd. dollaria Venäjän keskuspankin tämänhetkisellä virallisella valuuttakurssilla). Budjettikehikossa on myös suuntaa antavia riskilaskelmia eri tuotantotasoilla ja öljyn hinnoilla. Jos tuotanto supistuisi suunnilleen ulkomaisten järjestöjen odottamalle tasolle (noin 9,5 mbd), ja öljyn hinta olisi 60 dollaria tynnyriltä, Venäjän öljy- ja kaasutulot olisivat 1 500 mrd. ruplaa budjetoitua pienemmät.

Muiden tekijöiden pysyessä ennallaan federaatiobudjetin alijäämä kasvaisi tässä riskilaskelmassa noin yhdellä prosenttiyksiköllä suhteessa BKT:hen ja olisi 3 % hallinnon ennustamasta BKT:stä. Venäjä pystynee rahoittamaan myös tämän kokoisen alijäämän ilman suurempia vaikeuksia.

Öljytulojen supistuminen ennakoitua enemmän vaatisi Venäjältä joka tapauksessa entistä tiukempaa vyön kiristystä. Tulojen pudotuksen suuruutta on kuitenkin vaikea arvioida, koska hintakattomekanismin käytännön toteutukseen liittyy vielä paljon kysymysmerkkejä.

Asiasanat

BOFIT, pakotteet, Ukraina, Venäjä, öljy